

ЗМІНИ СПОЖИВЧИХ ЦІН

Головне

У вересні 2023 року комплекс чинників формування споживчих цін залишається практично без змін у порівнянні із декількома попередніми місяцями, а перманентна волатильність попиту не мала практичного впливу на загальний інфляційний тренд, адже річні темпи й далі сповільнювалися – до 7,1% (з 8,6% у попередньому місяці).

Втім, збереження реалій війни вже сформувало специфічні умови функціонування споживчого ринку. Стриманий попит воєнного часу мотиваційної та міграційної природи за практичної сталості курсових та монетарних умов (зниження облікової ставки, ймовірно, не відіграло значної ролі внаслідок її завищеного до поточних реалій значення та через низьку ефективність трансмісійного механізму під час війни) зумовив можливість прояву «мирного» чинника – сезонності, яка, відповідно до календарного періоду, і визначила різноспрямований рух цін у різних сегментах споживчого ринку.

Наразі комплекс найбільш вагомих чинників впливу створює поле стабільності внутрішніх споживчих цін та є підґрунтям для формування принаймні найближчим часом тренду, спрямованого на загальне сповільнення річних темпів інфляції, навіть за перманентного прояву незначних шоків.

Ключові показники	Зміни за рік, %		Зміни за місяць, %	
	Вересень 2022	Вересень 2023	Вересень 2022	Вересень 2023
Зміни споживчих цін	24,6	7,1	1,9	0,5
Базова інфляція	20,4	8,4	2,4	0,9
Небазова інфляція	30,6	5,3	1,2	0,0

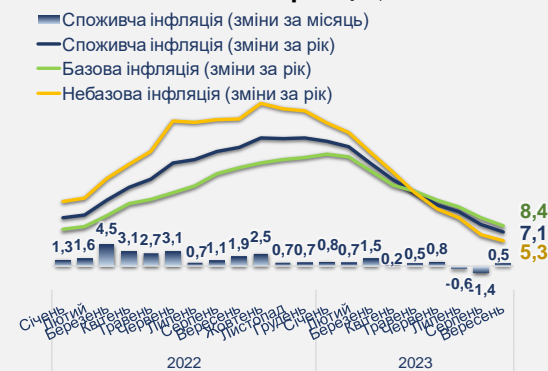
Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

У вересні, після двомісячної дефляції, споживчі ціни очікувано повернулися до зростання – на 0,5% за даними Держстату («мінус» 1,4% у серпні та «мінус» 0,6% у липні). Загалом зростання цін залишалось в тренді, що відповідає показникам інфляційної динаміки та таргетів мирного часу – з початку року споживча інфляція становить 3%, а річні темпи й далі сповільнювалися – до 7,1% (з 8,6% у попередньому місяці).

Незначне вереснєве зростання цін було сформоване сезонним чинником (переважно через подорожчання послуг освіти, а також одягу і взуття). Натомість на продовольчому ринку спостерігалася дефляція (надходження нового врожаю «охолоджувало» ринок), яка частково компенсувала інфляційну складову в певних сегментах послуг та непродовольчого ринку.

Довідково. У вересні, п'ятий місяць поспіль, річний темп зростання базової інфляції випереджає загальний темп. Втім, зважаючи, що розбивка на базову та небазову інфляцію – це штучне розділення структури споживання за декількома ознаками, головною з яких є рівень впливу на ціни монетарного чинника, то в умовах війни така розбивка майже немає сенсу, оскільки головним чинником залишається фізична руйнація інфраструктури та логістики, яка не обирає цілі за принципом розбивки цінових показників на базову та небазову. Тому, з огляду на наведене, робити звичний висновок щодо посилення тиску монетарного чинника на інфляцію наразі не варто. У вересні базова інфляція зросла на 0,9% за місяць (у річному обчисленні сповільнилася до 8,4% з 10% у серпні). Небазова інфляція

Рис. 1 Споживча інфляція, базова і небазова інфляція, %

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Рис. 2 Зміни (гармонізованих) споживчих цін деяких країн та України у вересні 2023 року, % у річному обчисленні

Джерело: Eurostat, U.S. Bureau of Labor Statistics, Держстат

Рис. 3 Зміни споживчих цін за розділами товарів та послуг, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат

за розрахунками Мінекономіки у вересні не змінювалася з огляду на відсутність тиску на продовольчому ринку (у річному обчисленні небазова компонента сповільнилася до 5,3% з 6,5% відповідно).

Інфляційні чинники:

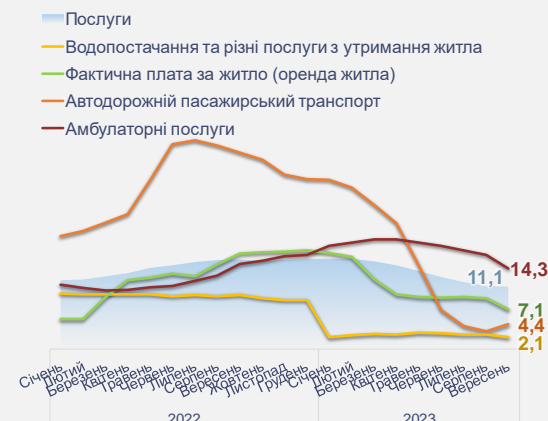
- ✓ **сезонність** у формуванні цін:
  - 1) «традиційно» з початком навчального року зросла плата за навчання в закладах освіти – послуги освіти подорожчали на 9,9% за місяць, внесок до загальної інфляції – 0,1 в.п. (за розрахунками Мінекономіки середнє підвищення вартості до повномасштабного вторгнення – у вересні впродовж 2019 - 2021 років становило 11,4%);
  - 2) із приходом нового сезону одяг і взуття подорожчали на 7,8%, внесок – 0,4 в.п. (8,2% відповідно), хоча вочевидь такий пік зростання, ймовірно, виявиться точковим та короткостроковим з огляду на збереження стриманого попиту воєнного часу;
- ✓ **подорожчання нафтопродуктів на світовому ринку**, що стимулювало збільшення внутрішніх цін на паливо та мастила – на 4,9%, внесок – 0,2 в.п. («плюс» 7,4% у серпні);

Довідково. За даними Світового банку у вересні енергоносії подорожчали на 8,3%, у т.ч. нафта марки Brent – на 9,1%.
- ✓ **збереження значного рівня витратності**, у т.ч., ймовірно, і через зростання вартості електроенергії, подорожчання пального тощо;

Довідково. Упродовж вересня і далі спостерігалася зростання цін та тарифів на більшість послуг, при цьому частка таких послуг збільшилася через «традиційне» для цього місяця зростання плати за навчання в закладах освіти. Крім того, прискорилося подорожчання майже половини послуг, за якими Держстат проводить статистичне спостереження, зокрема вищими темпами зростала плата за ремонт побутової техніки, медичні послуги, послуги спортивних установ, кінотеатрів, автодорожній пасажирський транспорт, а також послуги, пов'язані з обслуговуванням власних транспортних засобів та ін.
- ✓ **тимчасовий дисбаланс попиту та пропозиції** в деяких сегментах ринку, у т.ч. через певне сезонне послаблення внутрішньої пропозиції, у підсумку підтримав зростання цін: на м'ясо та м'ясопродукти – на 1,1%, внесок – 0,1 в.п. (1,2% місяцем раніше), цукор – на 1,2%, внесок – 0,01 в.п. (2% відповідно), яйця – на 12,3%, внесок – 0,1 в.п. («мінус» 0,1%). Додатковими чинниками, що стимулювали цінове зростання були: підвищення вартості енергоносіїв для виробників, а також активне використання експортних можливостей;

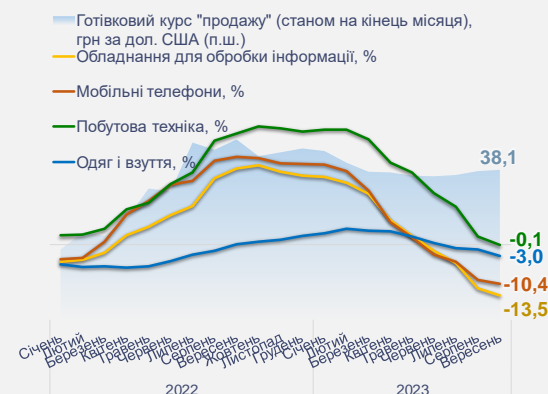
Довідково. Упродовж вересня за даними Держмитслужби фізичні обсяги експорту за підгрупою 1701 «Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків у твердому стані» зросли у 2,1 раза; за підгрупами 407 «Яйця птиці в шкаралупі» та 408 «Яйця птиці без шкаралупи», хоч і знизилися на 9,1% порівняно з попереднім місяцем, але залишалися в 1,8 раза та 1,9 раза вищими, ніж у вересні 2022 року та в мирному вересні 2021 року відповідно. За інформацією НАЦУ «Укрцукор» переробку цукрових буряків урожаю-2023 готові розпочати 30 заводів, що на 7 заводів більше, ніж у попередньому році, але на 3 менше, аніж у сезоні 2021 року.

Рис. 4 Зміни споживчих цін на деякі послуги, % у річному обчисленні

Джерело: Держстат, розрахунки Мінекономіки

Рис. 5 Зміни споживчих цін на деякі непродовольчі товари (% у річному обчисленні) та середньозважений курс «продажу» на готівковому валютному ринку (грн за долар США)

Джерело: Держстат, Національний банк

Рис. 6 Зміни цін на пальне, % у річному обчисленні

Джерело: Світовий банк, Держстат

- ✓ погіршення напередодні зимового періоду та вірогідного чергового енергетичного терору з боку рф очікувань щодо зміни виробництва в найближчий перспективі.

Довідково. За результатами «Нового щомісячного опитування підприємств», проведеного ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», у вересні зменшилася частка підприємств, які планують зростання виробництва в найближчі 3-4 місяці (з 47,6% у серпні до 41,7% у вересні).

Антиінфляційні чинники:

- ✓ насичення ринку продовольством з огляду на:
  - 1) надходження нового врожаю на фоні обмежених можливостей для його зберігання «охолоджувало» споживчий ринок – ціни на плодоовочевому ринку й далі знижувалися: овочі подешевшали на 9,7%, внесок – «мінус» 0,3 в.п. (місяцем раніше – «мінус» 37,6%), фрукти – на 5,1%, внесок – «мінус» 0,15 в.п. («мінус» 4,2% відповідно);

Довідково. Упродовж вересня ц.р. й далі суттєво дешевшали овочі «борщового набору» (найбільше падіння цін було на моркву, буряк, цибулю), а також на перець, баклажани, помідори. Загалом ціни на овочі були на 25,1% нижчими, ніж торік. На ринку фруктів активно знижувалися ціни на яблука, виноград, кавуни та ін.

За даними Держмитслужби впродовж вересня і далі зростали фізичні обсяги експорту за деякими групами.

Код і найменування позиції товару за УКТЗЕД		Експорт, зміни за вересень 2023	
		Вага	Ціна
701	Картопля	+ 4,6 рази (до 7,3 тис. т)	- 6,9%
808	Яблука, груші та айва	+ 3 рази (до 3,6 тис. т)	+ 1,7 рази
811	Плоди та горіхи, сирі або варені, морожені	+0,4% (до 13,7 тис. т)	- 9,2%

Джерело: Держмитслужба, розрахунки Мінекономіки

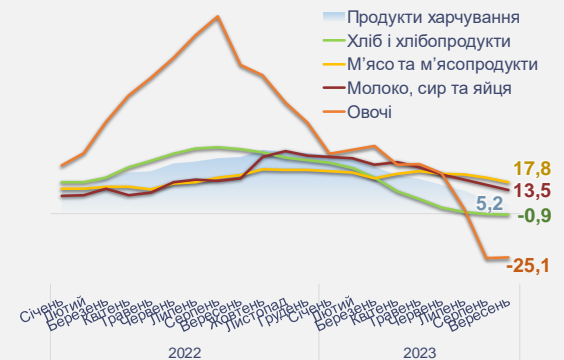
Загалом на продовольчому ринку серед товарів, за якими Держстат проводить статистичне спостереження, кількість позицій, за якими ціни не змінилися або знижувалися, скоротилася (хоча темпи зниження цін переважно були децю вищими), а кількість продуктів, за якими ціни зростали – збільшилася (передусім це продукти з високим ступенем промислової обробки).

- 2) індивідуальні обмеження експорту агропродукції сусідніми європейськими країнами (з боку Польщі, Словаччини та Угорщини), що на фоні подальшого активного збору врожаю всіх основних сільгоспкультур, сприяли зниженню цін на внутрішньому ринку. Так, мало місце подальше здешевлення соняшникової олії («мінус» 1,6%), хліба і хлібопродуктів («мінус» 0,6%);

Довідково. У вересні ц.р. дешевшали як продукти переробки зернових (гречані, ячні та пшеничні крупи), так і продукти з високим ступенем промислової обробки (макаронні вироби з м'яких сортів пшениці, вареники, печиво, торти та навіть хліб пшеничний з борошна вищого ґатунку).

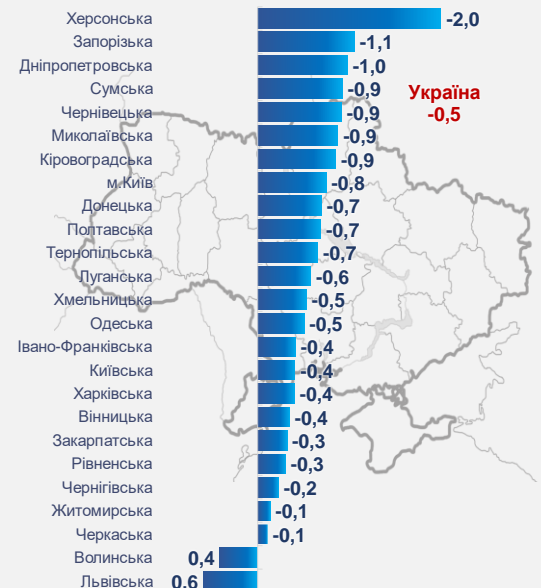
- 3) доступність імпорту в умовах збереження відносно стабільності обмінного курсу гривні, що дала змогу оперативно реагувати на потреби ринку;

Рис. 7 Зміни споживчих цін на продукти харчування, % у річному обчисленні

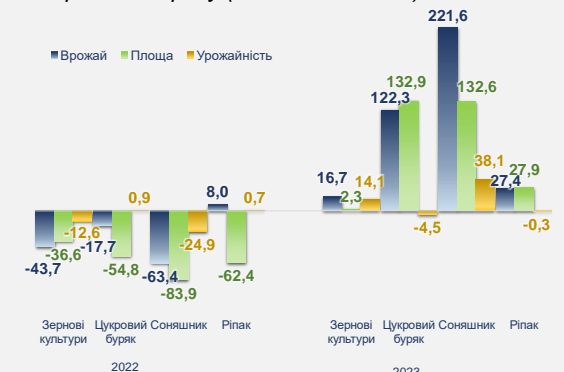
Джерело: Держстат

Рис. 8 Зміни цін на продукти харчування та безалкогольні напої за регіонами у вересні 2023 року, % за місяць

Джерело: Держстат

Рис. 9 Врожай, площа збору та урожайність основних сільгоспкультур, приріст (+) / зниження (-), % до відповідної дати попереднього року (станом на 28.09)

Джерело: Мінагрополітики, розрахунки Мінекономіки

Довідково. За даними Держмитслужби впродовж вересня суттєво збільшилися фізичні обсяги імпорту:

- **м'яса:** за підгрупою 203 «Свинина» – в 1,7 раза;
- **риби:** за підгрупою 302 «Риба свіжа або охолоджена» – на 10,1%, за підгрупою 303 «Риба морожена» – також на 10,1%;
- **овочів та фруктів:** за підгрупою 703 «Цибуля» – у 2,5 раза; за підгрупою 702 «Помідори» – в 1,7 раза; за підгрупою 803 «Банани та плантайни» – на 13,1%; за підгрупою 805 «Цитрусові» – на 5,8%; за підгрупою 810 «Інші плоди, свіжі» – у 10,1 раза;
- **молочних продуктів:** за підгрупою 406 «Сири» – на 10,1%.

- ✓ **збереження стриманого попиту** в умовах війни, природа якого полягає як у суттєвому скороченні кількості споживачів та їх фінансових можливостей унаслідок міграції, так і в мотиваційному обмеженні споживання впродовж періоду невизначеності;

Довідково. Упродовж вересня на непродовольчому ринку ціни переважно зростали, що зумовлено передусім сезонністю, зокрема у формуванні цін на одяг і взуття. Але, попри зміну тенденції, ціни, майже на третину всіх товарів, за якими Держстат проводить статистичне спостереження, не змінилися або знижувалися, зокрема: на деякі матеріали для утримання і ремонту житла, кондиціонери повітря, пилососи, невеликі електричні побутові прилади, кухонний посуд, транспортні засоби, мобільні телефони, телевізори, обладнання для обробки інформації, деякі товари для особистого догляду та ін.

- ✓ **відносна стабільність обмінного курсу гривні** стримувала зростання цін або ж відкидала ризик тиску зовнішніх цін на фоні заміщення імпортом товарів власного виробництва із високою вартісною складовою внаслідок втрат війни;

Довідково. За даними Національного банку на готівковому валютному ринку середньозважений курс «продажу» гривні до долара США на кінець вересня ц.р. (порівняно з датою на кінець 2022 року) зміцнився на 6,3%.

- ✓ **незмінний контроль за ціновою ситуацією з боку держави** як і намагання максимально послабити тиск цін на населення шляхом утримання стабільними переважної більшості житлово-комунальних тарифів – цінові темпи на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива у вересні залишалися мінімальними – 0,1%;

- ✓ **типове для вересня коригування вартості проїзду пасажирів залізничним транспортом** – «мінус» 3,2% (за розрахунками Мінекономіки середнє зниження вартості до повномасштабного вторгнення – у вересні впродовж 2019 - 2021 років становило 2,1%).

Довідково. Зміна тарифів на залізничні пасажирські перевезення здійснюється згідно із запровадженням механізму коригування вартості проїзду пасажирів залежно від календарного періоду відповідно до наказу Мінінфраструктури від 20.04.2018 № 184 «Про затвердження Тарифів на перевезення пасажирів, багажу і вантажобагажу залізничним транспортом у внутрішньому сполученні». Зокрема, у вересні застосовувався коефіцієнт індексації до тарифів (квитка та плацкарти) на перевезення пасажирів у внутрішньому сполученні на рівні 1,02 (тоді як у серпні – 1,07).

Водночас попри чергове зниження з 15.09.2023 облікової ставки Національного банку на 2 п.п. до 20% річних (з 27.10.2023 – на 4 п.п. до 16% річних), і досі зберігається значний розрив між фактичною інфляцією та поточною обліковою ставкою.

Рис. 10 Індекси інфляційних та девальваційних очікувань, пунктів

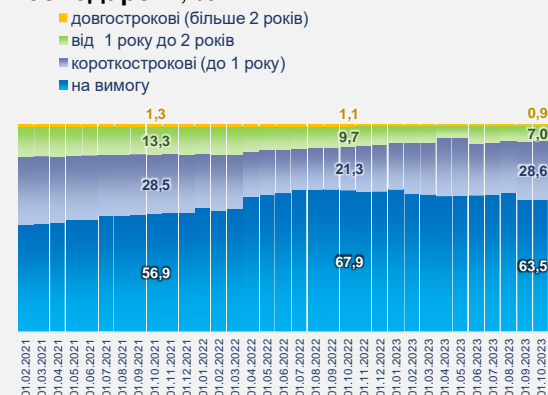
Джерело: Info Sapiens

Рис. 11 Топ-5 найважливіших перешкод для ведення бізнесу, % респондентів

Джерело: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Рис. 12 Строкова структура депозитного портфеля домашніх господарств, %

Джерело: Національний банк

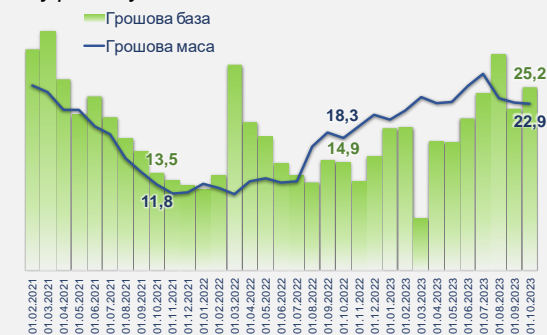
А настільки високий її рівень за низької ефективності трансмісійного механізму в умовах війни практично не впливає на внутрішні економічні процеси, що визначаються наразі більш вагомими для даних умов і часу чинниками. Відтак, **ймовірно, найближчим часом вплив облікової ставки на інфляцію, як і до цього, буде мінімальним.** По-перше, уже впродовж тривалого часу спостерігається мінімальний вплив ставки на грошову пропозицію, що зростає темпами, характерними для часів зі значною інфляцією. По-друге, унаслідок специфіки формування споживчого попиту під час війни, навіть помітні темпи зростання грошової маси також чинять на ціни вельми обмежений тиск, скоріш **створюючи умови для реалізації відкладеного попиту** в більш визначеному за споживчими настроями майбутньому, ніж зараз, коли поточні потреби суспільства сконцентровані, переважно, на потребах воєнного часу.

Довідково. Варто зазначити, що неухильне зростання вартості коштів може мати руйнівний ефект для економічного відновлення, яке наразі триває в Україні. Так, у вересні 2023 року процентна ставка за новими кредитами, надані резидентам (без урахування овердрафту) становила 20,2% за облікової ставки на кінець вересня на рівні 20% (у вересні 2022 року – 18,3% за облікової ставки 25% відповідно).

Зазначений комплекс найбільш вагомих чинників впливу створює поле поточної стабільності внутрішніх споживчих цін та наразі є підґрунтям для формування принаймні найближчим часом тренду, спрямованого на загальне сповільнення річних темпів інфляції, навіть за перманентного прояву незначних шоків, що іноді виникають у деяких сегментах ринку в умовах функціонування економіки і країни, що є в стані активної війни на своїй території.

Відтак **надалі динаміка споживчих цін залежатиме передусім від можливості значних змін**, у т.ч. форс-мажорної природи, у тих умовах функціонування економіки, що склалися. **У разі їх відсутності, або ж за вельми незначного їх рівня**, зважаючи, що прояв сезонності не порушений, високо ймовірно, **темпи зростання цін будуть у межах, характерних для останніх мирних років.**

Рис. 13 Зміни грошової маси та бази, % у річному обчисленні

Джерело: Національний банк

Темпи приросту/зниження ІСЦ за розділами товарів та послуг

Ключові показники	Серпень 2023 року			Вересень 2023 року		
	Зміни за місяць, %	Внески, в.п.	Зміни за рік, %	Зміни за місяць, %	Внески, в.п.	Зміни за рік, %
Усі товари та послуги	-1,4	–	8,6	0,5	–	7,1
Базовий ІСЦ	0,0	0,00	10,0	0,9	0,53	8,4
Небазовий ІСЦ	-3,2	-1,35	6,5	0,0	0,00	5,3
Зміни цін за розділами товарів та послуг						
Продукти харчування та безалкогольні напої	-3,7	-1,59	8,4	-0,5	-0,24	5,8
Алкогольні напої, тютюнові вироби	0,8	0,07	12,0	0,7	0,06	11,6
Одяг і взуття	-2,3	-0,12	-1,2	7,8	0,35	-3,0
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	0,3	0,02	14,2	0,1	0,01	13,2
Водопостачання	0,0	0,00	0,8	0,0	0,00	0,8
Водовідведення	0,0	0,00	0,7	0,0	0,00	0,7
Електроенергія	0,0	0,00	69,7	0,0	0,00	69,7
Природний газ	0,0	0,00	0,0	0,0	0,00	0,0
Гаряча вода, опалення	0,0	0,00	-0,2	0,0	0,00	-0,2
Предмети домашнього вжитку	-0,3	-0,01	7,0	0,3	0,01	4,4
Охорона здоров'я	0,6	0,04	11,1	0,7	0,05	9,9
Транспорт	3,0	0,28	4,2	2,2	0,20	6,0
Паливо та мастила	7,4	0,26	-0,1	4,9	0,17	6,2
Зв'язок	0,1	0,00	5,2	-0,4	-0,01	4,5
Відпочинок і культура	-0,5	-0,02	3,7	0,1	0,00	2,8
Освіта	0,1	0,00	9,8	9,9	0,11	12,7
Ресторани та готелі	0,8	0,02	18,0	0,7	0,02	16,9
Різні товари та послуги	0,3	0,01	14,6	0,6	0,02	13,5

Джерело. Держстат, розрахунки Мінекономіки

Примітка. За рахунок округлень, які виникали у зв'язку з електронною обробкою інформації, сума внесків за розділами товарів та послуг може не дорівнювати підсумку